

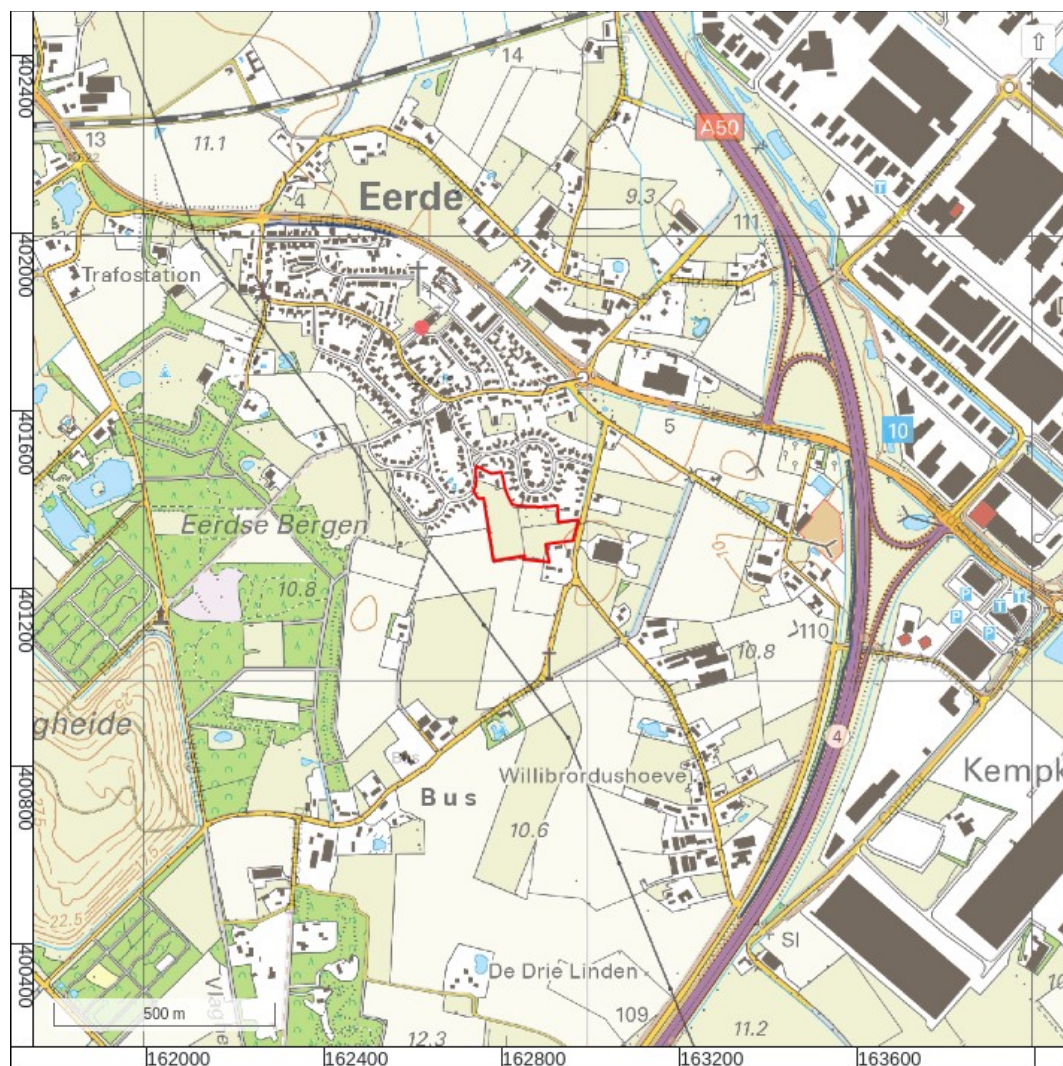
Bureau voor Archeologie Cultuurhistorische Quickscan

Haakakker, Eerde, Veghel, gemeente Meierijstad



Administratieve gegevens

Auteur	F. Roodenburg (KNA prospector)
Datum	17 november 2023
Versie	2_1
Projectnummer	2023061401
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Meerijstad
Plaats	Veghel
Toponiem	Eerde
Naam	Haakakker
Centrum locatie (m RD)	162.850; 401.350 (x; y)
Omvang plangebied	24.520 m ²
Opdrachtgever	Wintraecken Advies
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie
Kaartblad	45G
(RO) kader onderzoek	Bestemmingsplanwijziging
Geologie	Dekzandland op fluvioperiglaciale afzettingen (leem en zand met een zanddek)
Geomorfologie	Het plangebied ligt op de overgang van dekzandwelingen naar een dekzandvlakte.



Figuur 1: Het plangebied (rood; achtergrond: PDOK).

Lijst met Figuren

1: Het plangebied (rood; achtergrond: PDOK).....	3
2: Nieuwe situatie (figuur verstrekt door opdrachtgever; tekening 13 november 2023).....	11
3: Luchtfoto.....	12
4: Bestemmingsplannen (' http://www.ruimtelijkeplannen.nl ').....	13
5: Schets landschappelijk inpassingsplan (bron 30 juni 2023; GV Advies)...	14
6: Kadastraal minuutplan van de (voormalige) gemeente Veghel uit de periode 1811 tot en met 1832, sectie D, blad 1 en sectie F, blad 1 ('Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed', MIN10141D01 en MIN10159F01).....	15
7: Kaart van Eerde uit 1754 (Van de Weijer 1754). Het noorden is rechts....	16
8: Welstandskaat van de gemeente Meierijstad (Gemeente Meierijstad 2018).....	17
9: Groenkaart gemeente Meierijstad (Gemeente Meierijstad).....	18
10: Cultuurhistorische waardenkaart met aanduiding oude verkavelingslijnen in paars (Cuijpers Advies 2022).....	19

1 Aanleiding en ingreep

In het kader van de bouw van woningen wordt een wijziging van het bestemmingsplan gerealiseerd (figuur 2). In het plangebied liggen momenteel weilanden in een zone met de enkelbestemming 'agrarisch' (figuren 3 en 4). Het plangebied heeft een dubbelbestemming voor archeologie. Er zijn in het bestemmingsplan geen cultuurhistorische waarden vastgelegd op deze locatie. Een schets van het landschappelijke inpassingsplan staat weergegeven in figuur 5.

Het doel van deze quickscan is het maken van een beknopt overzicht van de cultuurhistorische waarden in en in de omgeving van het plangebied.

2 Historische situatie

De zandgronden van Noord-Brabant hebben een lange bewoningsgeschiedenis. Landbouw vindt voor het eerst plaats in de jonge steentijd (Neolithicum). Bossen maken stapsgewijs plaats voor akkers en heide. Uitzondering hierop zijn de eerste eeuwen van de Vroege Middeleeuwen waarin tijdelijk een sterke bevolkingsafname plaats lijkt te vinden. Aan het einde van de Vroege Middeleeuwen neemt de bevolking weer toe. Door de toenemende vraag naar voedsel worden ook de minder vruchtbare woeste gronden ontgonnen. Dit gebeurt in georganiseerd verband waarbij langgerekte strookvormige percelen ontstaan. De percelen ter hoogte van het plangebied zijn blokvormig wat erop wijst dat dit relatief oude ontginningen zijn. De kleine verspreide dorpsakkers groeien in sommige streken in de Late Middeleeuwen samen tot grote open akkercomplexen.¹

Het dorp Eerde wordt voor het eerst genoemd in historische bronnen uit de 14^e eeuw na Christus en kan ouder zijn. De naam verwijst naar beploegde grond of bouwland.² Het dorp is eeuwenlang verdeeld geweest over de gemeenten Veghel, Schijndel en Sint-Oedenrode. Door twisten over het eigendomsrecht waren de gemeentegrenzen grillig en liepen dwars door het dorp. Uiteindelijk is dit in 1966 opgelost door Eerde bij de gemeente Veghel te voegen. De historische kern van het dorp wordt gevormd door de Sint Antoniuskapel die waarschijnlijk een middeleeuwse oorsprong heeft. Deze bevond zich ongeveer 200 meter ten noordwesten van het plangebied, ter hoogte van het adres Sint Antoniusplein 3. De historische bebouwing van Eerde strekt zich vanaf het Sint Antoniusplein richting het oosten en noordwesten uit als lintbebouwing langs de Kapelstraat. Na de Tweede Wereldoorlog breidt het dorp zich uit door het bouwen van nieuwe woonwijken ten noorden en zuiden van de Kapelstraat.³

Het plangebied ligt begin 19^e eeuw in het agrarisch gebied "De Vonnis Kamp" bij Eerde (figuur 6). Deze bevinden zich op dekzandwelvingen die vanaf hun ontstaan in de laatste ijstijd geschikt zijn voor bewoning en landbouw. Volgens de oorspronkelijke aanwijzende tafels is het westelijk deel van het plangebied begin 19^e eeuw in gebruik als bouwland en het oostelijk deel als weiland.⁴ De veldnaam Vonniskamp verwijst volgens de historische vereniging niet naar een plek waar gerechtelijke uitspraken werden voltrokken, maar naar een 16^e eeuwse beslissing (vonnis) van de Raad van Brabant over een schuld die op deze percelen zou rusten.⁵

In de 18^e eeuw ligt direct ten oosten van het plangebied nog het Veghels Broek (figuur 7). In de 19^e eeuw is het Veghels Broek ontgonnen. In deze periode is de weg "De Kuilensche Broeksteeg (later: De Kuilen)" aangelegd, oostelijk van het plangebied. De gronden verder ten oosten hiervan staan aangeduid als 'De Nieuwe Hei Koopen.'

In het plangebied zijn geen bekende militaire erfgoedwaarden aanwezig. Wel is bekend dat bij Eerde gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden tijdens operatie Market Garden.

1 Haartsen 2010; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2021

2 Van der Sijs 2010

3 Van Asseldonk 2016

4 'Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed', OAT10141D009, OAT10159F003 en OAT10159F004

5 <https://oudzijtaart.nl/Reconstructie%20van%20Veghel/Vonniskamp/Vonnis.html>

3 Cultuurhistorische elementen

Cultuurhistorische elementen bestaan uit bouwkundige, historisch-geografische en archeologische waarden. Voor de archeologische waarden is een apart rapport geschreven.⁶

3.1 Bouwkundige waarden

In het plangebied zijn volgens de welstandskaat geen beeldbepalende of cultuurhistorisch waardevolle panden aanwezig (figuur 8). In het plangebied staan geen gemeentelijke of rijksmonumenten. Direct ten zuiden van het plangebied, op het adres De Kuilen 8, staat een boerderij die is gecategoriseerd als beeldbepalend pand in de welstandsnota van de gemeente Meierijstad.⁷ Deze zal behouden blijven bij de beoogde ingreep. Ten noorden van het plangebied staat een woonwijk die in de jaren '90 van de 20^e eeuw en jaren '00 van de 21^e eeuw is gebouwd.⁸ Met de beoogde nieuwbouw wordt het plangebied bij deze woonwijk aangesloten.

3.2 Historisch-geografische waarden

Op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Brabant uit 2016 zijn geen waarden in het plangebied weergegeven.⁹

Op het landelijke CultGIS ligt het plangebied in het deellandschap zuidelijk zandgebied. Als essentieel aspect worden voor dit gebied akkercomplexen genoemd.¹⁰ Het plangebied maakt deel uit van een oud agrarisch landschap dat een nauwe samenhang heeft met het oorspronkelijke natuurlijke reliëf. In het geval van het plangebied is er een verband tussen het akkercomplex rond Eerde en dekzandwelvingen. De welvingen liggen hoger en droger ten opzichte van de dekzandvlakte die zuidoostelijk van het plangebied ligt. De percelen zijn oorspronkelijk omgeven door opgaande beplanting. Echter, beplanting wordt in de 20^e eeuw grotendeels vervangen door prikkeldraad.¹¹

In het plangebied liggen enkele kleine blokvormige percelen. Aan de west- en zuidzijde staan bomen langs de perceelsgrenzen maar de structuur van de begroeiing is niet meer gesloten. De percelering is nog wel grotendeels intact (vergelijk figuren 3 en 6) maar het cultuurhistorische landschap waar houtwallen beeldbepalend zijn, is grotendeels verdwenen. De belevingswaarde van dit gebied is beperkt. Daarnaast wordt het plangebied grotendeels aan het zicht vanaf de openbare weg onttrokken door de reeds bestaande bebouwing.

3.3 Overige

De groene kaart van de gemeente Meierijstad geeft een overzicht van de groene elementen ter hoogte van het plantgebied, zie figuur 9.¹² Het gaat om een restant

6 Roodenburg 2023

7 Gemeente Meierijstad 2018; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2017

8 Kadaster 2013

9 Provincie Noord-Brabant 2016

10 Haartsen 2009

11 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit 2006

12 <https://meierijstad.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=42b26820e29f4f718247e690160da021>

van een houtwal langs een deel van de zuidrand, een bosje op een perceel in het plangebied en laanbeplanting langs De Kuilen in het oosten. De houtwal is een overblijfsel van de oorspronkelijk aanwezigheid houtwallen. De weg de Kuilen is aangelegd rond 1800 toen het Veghels Broek is ontgonnen. Langs de weg hebben mogelijk sinds midden 19^e eeuw enkele bomen gestaan. De huidige beplanting is enkele decennia oud. Het bosje in het plangebied is uit de tweede helft van de 20^e eeuw. In de periode daarvoor was het betreffende perceel weiland. Het bosje en de beplanting langs De Kuilen zijn van weinig cultuurhistorische waarde.¹³

Op de cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Meierijstad staan enkele perceelsgrenzen gemarkeerd die van vóór 1832 komen (figuur 10). Dat zijn de kavelgrenzen die nu nog bestaan en in ieder geval ook op de kadastrale minuut van 1811-1832 staan afgebeeld (figuur 6).

13 Dit betekent overigens niet dat ze geen landschappelijke waarde kunnen hebben.

4 Conclusie

Het plangebied ligt in een agrarisch landschap dat zich oorspronkelijk kenmerkt door kleine percelen omringd door sloten en houtwallen. De landelijke (CultGIS) en provinciale geraadpleegde cultuurhistorische inventarisaties hebben geen cultuurhistorische elementen in het plangebied vastgelegd. De cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Meierijstad geeft aan dat een aantal verkavelingslijnen uit begin 19^e eeuw stammen, of nog ouder zijn (van vóór 1832). Deze verkavelingslijnen zijn inderdaad nog herkenbaar op de kadastrale minuten van begin 19^e eeuw (figuur 6).

De percelering is nog grotendeels intact maar de houtwallen zijn ter hoogte van het plangebied op de meeste plaatsen verdwenen, met uitzondering van een houtwal restant in het zuiden van het plangebied dat behouden zal blijven.

5 Literatuur

- van Asseldonk, M. 2016. *'Veghel, een goet ende vet dorp. Het ontstaan van Veghel, de ontwikkeling van landschap en samenleving, 600-1800'*. BoekDesign (Woudrichem).
- 'Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed'.
<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.
- Cuijpers Advies. 2022. *'Cultuurhistorische Waardenkaart gemeente Meierijstad'*. Cuijpers advies.
<https://meierijstad.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=e84e3b8369ca4ef888963bcd298ccaee>.
- gemeente Meierijstad. 2018. *'Welstandsnota Meierijstad 2018'*. Gemeente Meierijstad.
<http://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Meierijstad/CVDR612208.html>.
- . *'Groene Kaart gemeente Meierijstad'*.
<https://meierijstad.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=42b26820e29f4f718247e690160da021>.
- Haartsen, A. J. 2009. *'Ontgonnen Verleden, Regiobeschrijvingen provincie Noord-Brabant'*. Rapport DK nr. 2009/dk-116-K. Ede.
- Haartsen, A. J. 2010. *'Ontgonnen verleden Landschappen en deellandschappen'*. DK 2010/dk131. Directie Kennis. Ede: Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- 'http://www.ruimtelijkeplannen.nl'*.
- Kadaster. 2013. *'BAG-Viewer'*. <http://bagviewer.geodan.nl/index.html>.
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2006. *'Cultuurhistorisch GIS'. Landschap in Nederland*. <https://landschapinnederland.nl/cultgis>.
- PDOK. *'TOP25raster WMS'*. Publieke Dienstverlening Op de Kaart (PDOK).
https://service.pdok.nl/brt/topraster/wms/v1_0.
- Provincie Noord-Brabant. 2016. *'Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) Provincie Noord-Brabant.'*
<https://noord-brabant.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=1dab0b45b3234ffa8090a4bc8ae06f8>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2017. *'Rijksmonumentenregister'*. [Cultureelerfgoed.nl](https://cultureelerfgoed.nl/monumentenregister). <https://cultureelerfgoed.nl/monumentenregister>.
- . 2021. *'Cultgis Elementen'*. <https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=CultGIS#>.
- Roodenburg, F. 2023. *'Haakakker, Eerde, Veghel, gemeente Meierijstad: een bureau- en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen in de verkennende fase'*. Bureau voor Archeologie Rapport 1360. Bureau voor Archeologie.
- van der Sijs, N. 2010. *'Etymologiebank'*. <http://www.etymologiebank.nl>.
- van de Weijer, J. Fr. 1754. *'Figuratieve kaart van het gehucht Eerde ressorterend de dorpsbesturen van Sint-Oedenrode, Schijndel en Veghel'*. [archieven.nl](https://proxy.archieven.nl/0/F71FD2E3D7D04D319092252AAD3775CD).
<https://proxy.archieven.nl/0/F71FD2E3D7D04D319092252AAD3775CD>.

Figuren



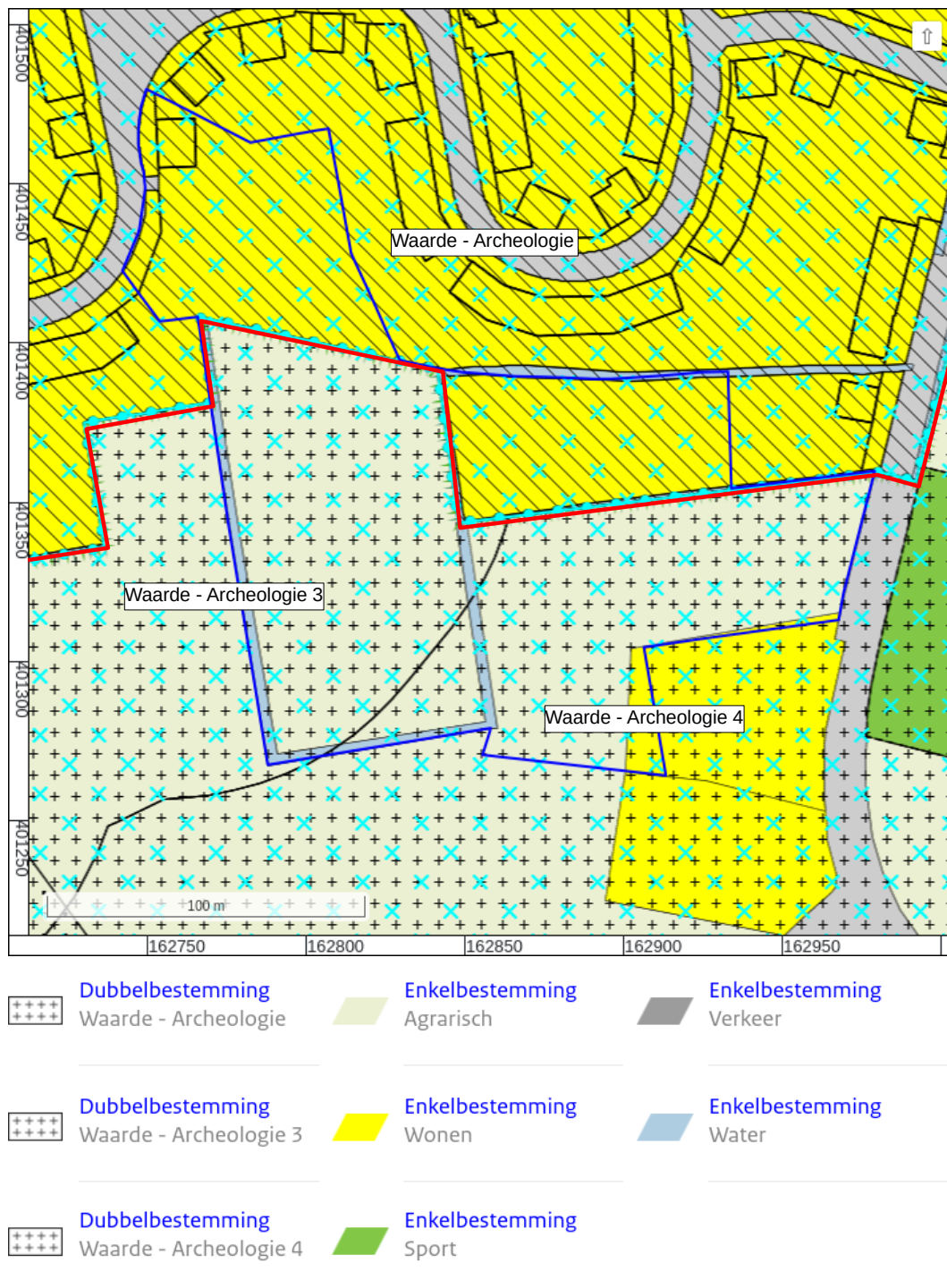
In de figuur zijn de volgende onderdelen afgebeeld:

- bouwblokken (donkergroen) met daarbinnen huizen
- groenvoorziening (lichtgroen)
- parkeerplaatsen (grijs)
- contour van de wadi (blauw)
- paden en wegen (bruin).

Figuur 2: Nieuwe situatie (figuur verstrekt door opdrachtgever; tekening 13 november 2023).



Figuur 3: Luchtfoto.



Figuur 4: Bestemmingsplannen ('<http://www.ruimtelijkeplannen.nl>').

Het deel onder de rode lijn ligt in het bestemmingsplan 'Buitengebied'. Het deel boven de rode lijn ligt in het bestemmingsplan 'Kom Eerde'.

De zones 'Waarde - Archeologie 3' en 'Waarde - Archeologie 4' worden gescheiden door een zwarte lijn.



Figuur 5: Schets landschappelijk inpassingsplan (bron 30 juni 2023; GV Advies).



Figuur 6: Kadastraal minuutplan van de (voormalige) gemeente Veghel uit de periode 1811 tot en met 1832, sectie D, blad 1 en sectie F, blad 1 ('Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed', MIN10141D01 en MIN10159F01).

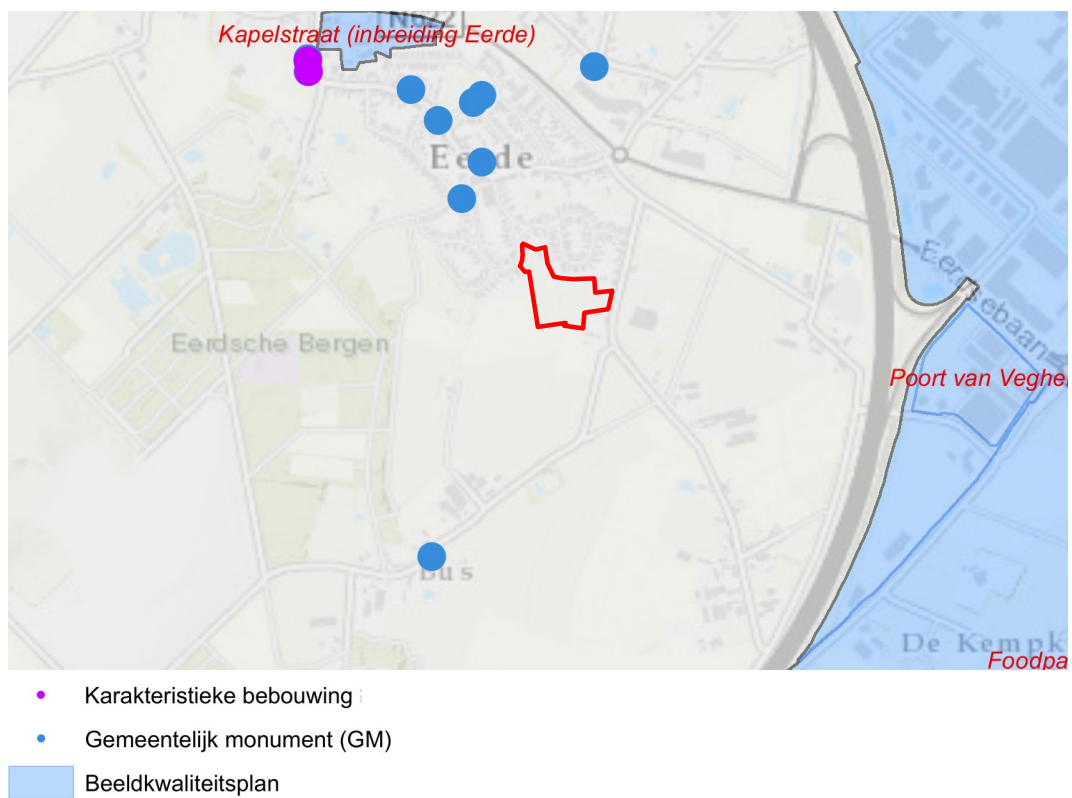
De functies van de percelen zijn te achterhalen op de oorspronkelijke aanwijzende tafels van sectie D, blad 9 en van sectie F, bladen 3 en 4 ('Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed', OAT10141D009, OAT10159F003 en OAT10159F004). Alle percelen links van de rode lijn zijn bouwland (284, 99, 100 en 101). Alle percelen rechts van de rode lijn zijn weiland (103, 104, 105, 106 en 107).



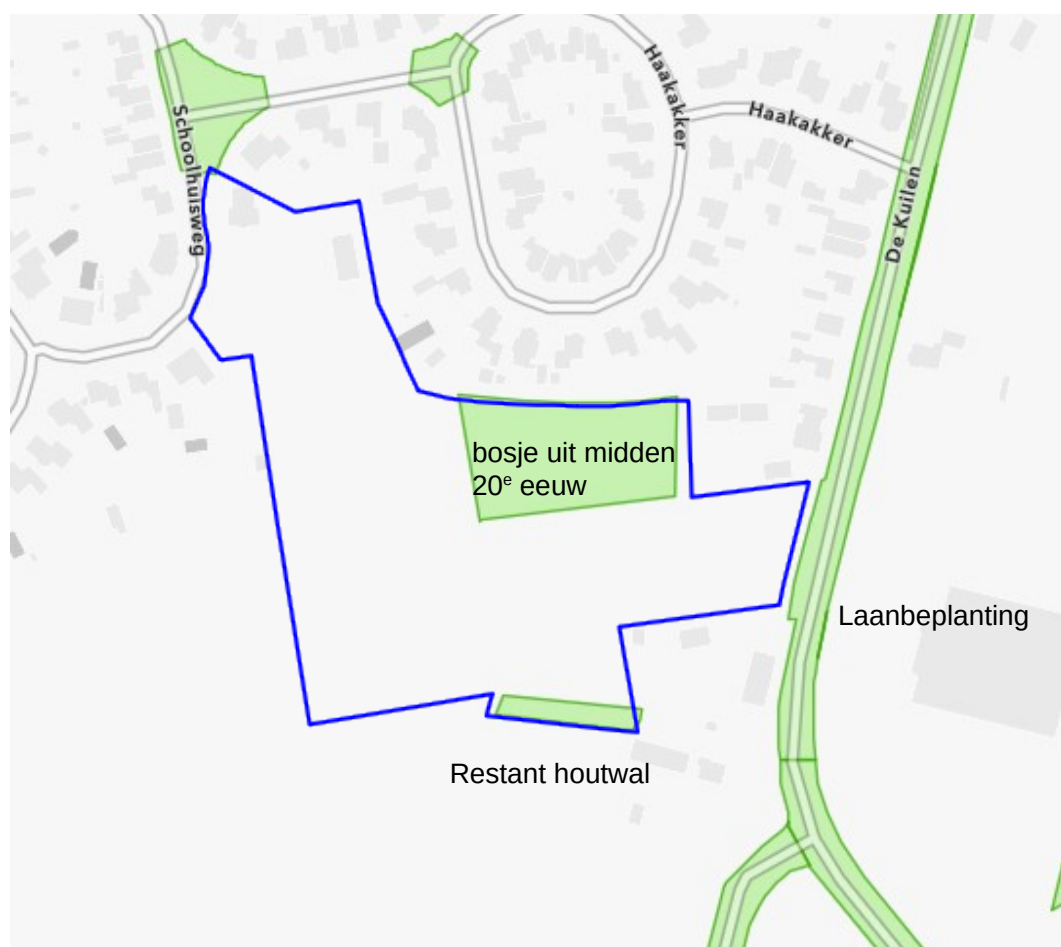
n.7: Het School hujs in D'Eerde.

n.8: Capel in D'Eerde (de Sint Antoniuskapel).

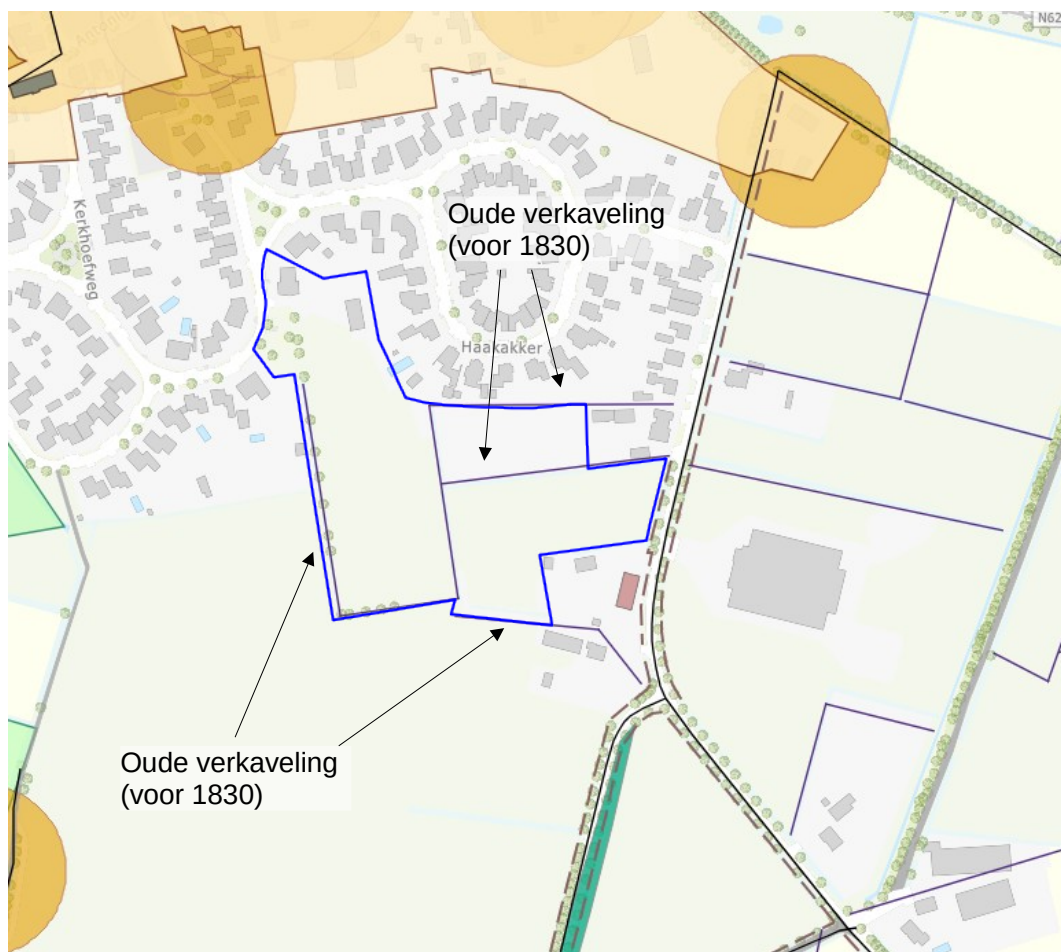
Figuur 7: Kaart van Eerde uit 1754 (Van de Weijer 1754). Het noorden is rechts.



Figuur 8: Welstandskaat van de gemeente Meierijstad (Gemeente Meierijstad 2018).



Figuur 9: Groenkaart gemeente Meierijstad (Gemeente Meierijstad).



Figuur 10: Cultuurhistorische waardenkaart met aanduiding oude verkavelingslijnen in paars (Cuijpers Advies 2022).